

РОЗУМОВИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ ЧЕРЕЗ ПРЕДМЕТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В РОЗВИВАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В ранньому віці ведучою діяльністю дитини є ПЕРЕДМЕТНА.

ПЕРЕДМЕТНА ДІЯ – це складне психологічне утворення. Це – оволодіння дитиною суспільно виробленими діями з предметами таким способом, який закріплений за ними в людському суспільстві.

Засвоюючи способи дії з предметами, дитина поступово накопичує індивідуальний досвід діяльності; у неї розвивається сприйняття, пам'ять, увага, мовлення починають формуватися елементарні форми мислення, відбувається становлення різних видів дитячої діяльності.

ОРИЄНТОВНІ ДІЇ дитини спрямовані на пізнання якостей предметів, які дитина з'ясовує у процесі дій з ними чи в результаті спостережень за діями з ними дорослого.

Особливо важливими для розвитку дитини є СПІВВІДНОСНІ та ЗНАРЯДДЄВІ діє, які швидко розвиваються на 2-му році життя.

Навчаючись співвідносити свої дії по закриванню та відкриванню скриньок, каstrульок (по аналогії з діями дорослого), навчаючись їсти ложкою, стукати молоточком тощо, дитина не тільки набуває досвіду активної практичної взаємодії з різними предметами, але й розвиває наочно-дійове мислення.

Лише під керівництвом дорослого, в результаті навчання, дитина оволодіває правильними способами використання предметів; у неї удосконалюється зорово-рухова координація, точність та цілеспрямованість рухів, розвивається мовлення.

Кандидат педагогічних наук М.В.Браткова (інститут корекційної педагогіки РАО Москва) пропонує використовувати в процесі навчання малюків наступні М Е Т О Д И :

- *НАОЧНІ*: показ, наслідування, спільні дії, зразок, спостереження, зорово-перцептивне обстеження предметів;
- *ПРАКТИЧНІ*: предметні дії, спроби, практичне примірювання, накладання, прикладання, дидактичні ігри та вправи, ігрові завдання;
- *СЛОВЕСНІ*: потішки, пісеньки, лічилки, вірші, казки, пояснення

Найбільш ефективними прийомами в педагогічній роботі з дітьми раннього віку є наступні:

- *ЕМОЦІЙНО-МОВЛЕННЄВИЙ ВПЛИВ* (чітка, коротка інструкція дорослого, змінення інтонації, висоти голосу; ласкавий погляд, використання потішок, пісеньок, віршів, рухливі ігри з мовленнєвим навантаженням);

- ТАКТИЛЬНИЙ ВПЛИВ (погладжування, поцілунки, обійми, демонстрація доброзичливого відношення, ласкаве звернення до дитини на ім'я, зоровий контакт "очі в очі");
- ЗАОХОЧЕННЯ (похвала, можливість погратися з новою іграшкою після заняття чи взяти будь-яку іграшку додому, будь-який маленький сюрприз);
- ПРИВЕРТАННЯ УВАГИ (чарівні мішечки, іграшки з музичним супроводом, з різними звуковими ефектами, предмети, що несуть елементи новизни);
- ВІДКЛАДЕНИЙ МОВЛЕННЄВИЙ СУПРОВІД;
- ПІДХОПЛЕННЯ ЗУСТРІЧНИХ ДІЙ ДИТИНИ – маніпуляцій з предметом.

Навчання дітей має відбуватися шляхом:

- спільних дій з дорослим;
- розподілених дій, коли дорослий починає дію, а дитина закінчує;
- дій-наслідувань;
- дій за показом;
- дій за жестовою інструкцією з мовленнєвим супроводом,
- за мовленнєвою інструкцією дорослого.

Дітей вчать виконувати вже засвоєні за показом дії спочатку З ОПОРОЮ на ЗРАЗОК, а потім ЗА СЛОВОМ дорослого, з опорою на пам'ять дитини.

Педагогічна робота проводиться за наступними напрямками:

1. Формування інтересу до співпраці з дорослим в процесі маніпулятивних дій.
2. Формування орієнтування на оцінку своїх дій дорослим.
3. Розвиток функціональних можливостей кисті та пальців рук.
4. Формування пошукових орієнтувально-дослідницьких дій з предметами.
5. Формування співвідносних дій.
6. Формування знарядєвих дій.

Розглянемо зміст педагогічної роботи з кожного з 6 напрямків.

1. ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО СПІВПРАЦІ З ДОРΟΣЛИМ В ПРОЦЕСІ МАНІПУЛЯТИВНИХ ДІЙ.

ДЛЯ ТОГО, ЩОБ ВСТАНОВИТИ ПОЗИТИВНИЙ ЕМОЦІЙНИЙ КОНТАКТ З ДИТИНОЮ, педагогу необхідно здійснювати рухові й тактильні дії (погладжування дитини та погладжування її руками очей, рота, щік педагога); проводити ігри перед дзеркалом, "заражати" дитину емоціями радості , підхоплювати її зустрічні дії, проводити ігри з пальчиками, ручками,

ніжками малюка, використовуючи потішки, коротенькі віршики, спонукати дитину виявляти позитивні емоції (цілувати, обіймати тощо).

ІГРИ: “Привіт”, “Пограємо з брязкальцями”.

ДЛЯ ТОГО, ЩОБ СФОРМУВАТИ В ДИТИНИ АДЕКВАТНЕ СПРИЙНЯТТЯ НАВКОЛИШНІХ ПРЕДМЕТІВ, ІГРАШОК, ІНТЕРЕС ДО ДІЙ З НИМИ необхідно показувати різноманітні за температурними характеристиками, кольором, формою, величиною предмети та іграшки, демонструвати музичні інструменти, а також функціональне призначення предметів.

ІГРИ: “Що в скриньці?”, “Хто в будиночку живе?”, “Різнокольорові фарби”.

НАВЧАЮЧИ ДИТИНУ ДІЯТИ НА ОСНОВІ НАСЛІДУВАННЯ, РОЗУМІТИ ЖЕСТОВУ ТА МОВЛЕННЄВУ ІНСТРУКЦІЮ, ДІЯТИ САМОСТІЙНО ТА ЗВЕРТАТИСЯ З ПРОХАННЯМИ ДО ДОРΟΣЛОГО (жестами, голосом) необхідно спонукати самотійно виконувати спочатку знайомі, а потім нові дії, супроводжувати мовленнєву інструкцію жестовою, ставити разом з дитиною ігрове завдання, спонукати вирішувати його по можливості самостійно.

ІГРИ: “Паунок із сюрпризом”, “Погодуємо ведмедика”, “Телефон”, “Тісто”, “Мильні бульбашки”.

2. ФОРМУВАННЯ ОРІЄНТУВАННЯ НА ОЦІНКУ СВРІХ ДІЙ ДОРΟΣЛИМ.

ДЛЯ ТОГО, ЩОБ НАВЧИТИ ДИТИНУ ДІЯТИ З ПРЕДМЕТАМИ, ОРІЄНТУЮЧИСЬ НА ОЦІНКУ ДОРΟΣЛОГО, ЩО ВИЯВЛЯЄТЬСЯ У ВИГЛЯДІ ЖЕСТІВ, МІМІКИ, МОВЛЕННЄВИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ (“так”, “правильно”, “неправильно”, “молодець”, “добре” тощо), сформувавши уявлення про кінцевий результат дії, треба спонукати дитину виконувати завдання так, як показав педагог; в разі утруднень спонукати малюка за допомогою жестів чи слів звертатися по допомогу до педагога; надавати оцінку виконаним діям; відповідати на запитання дорослого про правильність виконаної дії, спонукати до закінчення розпочатої дії.

ІГРИ: “Хто зробив правильно?”, “Збери солдатика”.

3. РОЗВИТОК ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ КІСТЕЙ ТА ПАЛЬЦІВ РУК.

Важливими завданнями з цього напрямку є: СФОРМУВАТИ В ДИТИНИ ПЕРЦЕПТИВНІ ДІЇ ПО ОБСТЕЖЕННЮ НАВКОЛИШНІХ ОБ’ЄКТІВ ТА АДЕКВАТНОМУ ВІДОБРАЖЕННЮ ДІЙСНОСТІ (розглядання, прислухання, мацання); НАВЧИТИ БРАТИ ТА УТРИМУВАТИ ПРЕДМЕТИ В РУЦІ; ВИКОНУВАТИ ДІЇ З ПРЕДМЕТАМИ, ОРІЄНТУЮЧИСЬ НА ЇХ ФІЗИЧНІ ЯКОСТІ; РОЗВИВАТИ ТОНКІ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНІ РУЗИ КІСТЕЙ ТА ПАЛЬЦІВ РУК; ВЧИТИ ВИКОНУВАТИ ПОГОДЖЕНІ ДІЇ ОБОХ РУК ЗА ПОКАЗОМ ТА САМОСТІЙНО; РОЗВИВАТИ ЗОРОВО-РУХОВУ КООРДИНАЦІЮ.

Для вирішення цих завдань рекомендується виконувати спільні обстежувальні рухи долонькою та пальцями рук з концентрацією уваги на дрібних деталях; спонукати маніпулювати предметами; виконувати почергові рухи руками під мовленнєвий супровід педагога; виконувати пальчикову гімнастику; брати дрібні предмети чи сипучі матеріали; виконувати специфічні дії пальцями рук з предметами (нанизування, шнурування, застібання, вкладання, відкривання, закривання, наливання, насипання; переводити ручну операцію в знаряддєву за зразком педагога. ІГРИ: “Візьми та протримай”, “Пташка літає”, “Постукаємо ложками” тощо.

4. ФОРМУВАННЯ ПОШУКОВИХ ОРІЄНТОВНО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ДІЙ З ПРЕДМЕТАМИ.

В роботі з цього напрямку вирішуються наступні завдання: ФОРМУВАТИ ПОШУКОВО-ОРІЄНТУВАЛЬНІ ДІЇ (“Що це?”, “Що з цим можна робити?”); ЗАКРІПЛЮВАТИ ЗНАННЯ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ; ВЧИТИ ДИТИНУ ПОРІВНЮВАТИ Й РОЗРІЗНЯТИ ПРЕДМЕТИ ЗА ЇХ ФУНКЦІЯМИ.

Для реалізації означених завдань необхідно жєстами та мовленнєвою інструкцією спонукати до самостійного виконання дій з предметами (дай, відкрий, на, кидай тощо); обстежувати їх за допомогою зорово-тактильно-кінестетичної аферентації (змінення положення кісті та пальців рук в залежності від якостей предметів під час доторкання до них); виконувати ощупування, обведення, погладжування, розглядання , порівняння та ін.; використовувати одночасні дії, коли дитина одночасно із педагогом виконує ті ж самі дії з аналогічним предметом; відображені дії, коли дитина виконує дії з предметом слідом за вихователем, який чергує дії дитини зі своїм показом, а при необхідності керує її рукою; спонукати шукати та ховати предмети; показувати, як здійснювати одну й ту саму дію з різними схожими предметами, виділяючи суттєву для даної дії ознаку. ІГРИ: “Ведмедик захворів”, “Постукаємо” тощо.

ДЛЯ ТОГО, ЩОБ СФОРМУВАТИ В ДИТИНИ ПРАКТИЧНЕ ОРІЄНТУВАННЯ НА ЯКОСТІ ОБ’ЄКТІВ, ЗІСТАВЛЯЮЧИ ЇХ ІЗ СЕНСОРНИМИ ЕТАЛОНАМИ ВЕЛИЧИНИ (великий, маленький), ФОРМИ (круг, квадрат, овал, прямокутник, трикутник), КОЛЬОРУ (червоний, жовтий, синій, зелений), ОБ’ЄМУ (куля, кубик, цеглинка, дах); на ПРОСТОРОВІ ВІДНОСИНИ рекомендується показувати сенсорні еталони, які використовуються як зразки, з якими порівнюються предмети в процесі зовнішніх дій (прикладаючи їх до еталона, накладаючи тощо). НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ навчання рекомендується використовувати контрастні сенсорні еталони (куля – кубик, жовтий – синій, великий – маленький тощо). Початковий етап спрямований на навчання дитини вмінню співвідносити предмети, однакові за заданою ознакою (колір, форма, величина тощо) за допомогою примірювання (накладання, прикладання),

фіксуючи ідентичність ознаки словами: “такий”, “не такий” та називаючи ознаку. (“Правильно, це такий, червоний”). Підбираються предмети, однакові за формою (великі й маленькі кульки; жовті та сині ялинки), за величиною та кольором (кульки та кубики) тощо.

НАСТУПНИЙ ЕТАП спрямований на формування вміння знаходити задану ознаку в різних предметах (машинки, кульки, ялинки, кубики, ляльки тощо). Особлива увага приділяється називанню ознаки, знаходженню за вказівкою дорослого предмета із заданою якістю (“Принеси червону кульку”). Після цього пропонуємо завдання, спрямовані на розвиток вміння чергувати предмети із заданою якістю (синій – червоний).

Суттєвим завданням є також формування в дитини вміння здійснювати дію предметом-замінником.

ІГРИ: “Причеши ляльку”, “Нагодуй ляльку”.

5. ФОРМУВАННЯ СПІВВІДНОСИХ ДІЙ.

ДЛЯ ТОГО, ЩОБ НАВЧИТИ ДИТИНУ СПІВВІДНОСИТИ ОБИДВІ ЧАСТИНИ ПРЕДМЕТА У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ЇХ ЯКОСТЕЙ ЗА ПОКАЗОМ ДОРΟΣЛОГО ТА САМОСТІЙНО, рекомендується показувати предмети, іграшки, що використовуються при формуванні співвідносних дій; спонукати одним предметом впливати на інший; діяти з двома предметами одночасно; роз’єднувати цілий предмет на частини; розкладати однорідні та неоднорідні предмети.

ІГРИ: “Сховай зайчика”, “Збери намисто”.

6. ФОРМУВАННЯ ЗНАРЯДЄВИХ ДІЙ.

В роботі з цього напрямку висуваються завдання: ЗАКРІПЛЮВАТИ РАНІШЕ ЗАСВОСНІ ПРЕДМЕТНІ ДІЇ, ФОРМУВАТИ СПОСОБИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ ЗНАРЯДЬ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ (палка, лопатка, стільчик, сачок тощо). Для формування вміння переносити принцип дії з одного виду знаряддя на інший дітям пропонують знаряддя одного типу, але різні за величиною, фактурою, кольором). Для вирішення цих завдань рекомендується демонструвати предмети-знаряддя, допоміжні предмети та способи дії з ними (ложка, чашка, мило, гребінець, серветка тощо); спонукати діяти двома предметами одночасно; діяти з елементарним знаряддям спочатку за показом, потім за мовленнєвою інструкцією, потім самостійно.

ІГРИ: “Зробимо сосиски”, “Намалюємо на дзеркалі”, “Перелий воду з тазика у відерце”, “Полий квітку”, “Магазин”, “Зоопарк”.

В ході проведення систематичної педагогічної роботи по формуванню предметних дій у дітей з’являється:

- потреба в пізнанні навколишньої дійсності,

- позитивне емоційне відношення до предметів , іграшок;
- інтерес до співпраці з дорослим та до дій з предметами;
- бажання самостійно діяти з іграшками у відповідності до їх функціонального призначення.

сnаnз1.at.ua

Дошкільне дитинство є періодом інтенсивного сенсорного розвитку дитини. Від рівня цього розвитку значною мірою залежить успішність її розумового, фізичного, естетичного виховання, стан сформованості загальнонавчальних умінь і навичок. Якщо систему сенсорного розвитку дітей організувати у ДНЗ належно, це надалі допоможе дітям перебороти труднощі в освоєнні навчальної діяльності.

Завдання дитячого садка – забезпечити найбільш повний розвиток вихованців з урахуванням їхніх вікових особливостей, підготувати дітей до навчання у школі.

Готовність дитини до шкільного навчання значною мірою визначається рівнем її сенсорного розвитку. Дослідження, проведені психологами, показали, що значна частина труднощів, які постають перед дітьми під час початкового навчання (особливо у першому класі), пов'язана з недостатньою точністю і гнучкістю сприйняття. Як наслідок, виникають викривлення у написанні літер, композиційній побудові малюнка, неточності у виготовленні виробів.

Дані педагогів-психологів також свідчать про недостатність розвитку у вихованців дрібної моторики рук, а також зорово-моторної координації.

Тож для поліпшення сенсорного розвитку дітей необхідно застосовувати найефективніші засоби й методи сенсорного виховання.